

T.C. ZİRAAT BANKASI

YURT İÇİNDE 160 ŞUBE VE AJANSI DÜNYANIN HER TARAFIN
DAKI MUHABİRLERİYLE SAYIN MÜŞTERİLERİNİN
EMRİNDEDİR.

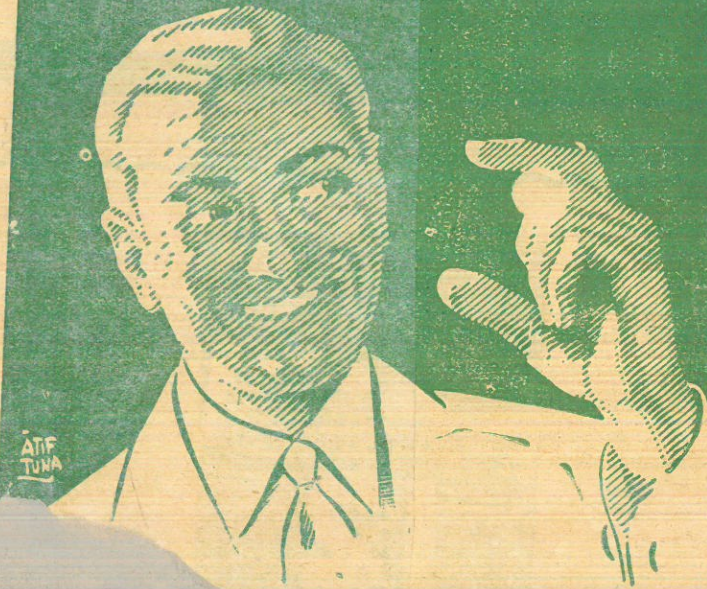
VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI
1954 İKRAMIYE YEKÖNÜ :

1.500.000 liradır

BU ZENGİN PLANDA

Evler, Apartman daireleri, Traktörler ve ayrıca dolgun para
ikramiyeleri bulunmaktadır.
İştirak şartlarını Şube ve Ajanslarımızdan öğrenebilirsiniz.

BİR KADEH

ERMUT...

204

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Haziran 1954

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

- Milli Danslarımızı Kurtarmalıyız Halil Cemal OĞULTÜRK
Karadeniz'de Mısır Unundan Yapılan Yemekler . İsmet Z. EYÜBOĞLU
Bir Şiir Kitabı: «Şafaklar Dolusu» T. F. A.
Bir Kıtık Destanı Cahit ÖZTELLİ
Kıyafetlerimiz İhsan HİNÇER
Müzik Folklorumuzdan Üç Türkü Ferruh ARSUNAR
Bir İzah: Ferruh Arsunar'ın Notaları T. F. A.
Folklor Anketine Doç. Dr. Cahit Tanyol'un Cevapları . . . İ. H. — M. G.
D. Karadeniz'de Mısır Unundan Yapılan Yemekler . İsmet EYÜBOĞLU
Balıkesir Yöresi Deynek ve Pehlivanlık Hikâyeleri . . . Osman SAYGI

Sayı: 59

Kuruş: 25

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

205

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

1954 de
10.000 "ALTIN"
4 EV

OLMAK ÜZERE

600.000 LİRA

- HER AY BİR ÇEKİLİŞ
- HER 150 LİRAYA BİR İŞTİRAK NUMARASI

AKBANK

Paranızın Emniyetini Beygirinin boynuna ödül

Türkiye İsmail Çavuş'a,

TÜRK DÜŞÜNCE, TÜRK DİLİ, KÜLTÜR DÜNYASI, TÜRK SANATI, HİSAR, İSTANBUL, MULKIYE, KÖY POSTASI, DEVRİM GENÇLİĞİ, BİLGİ Dergilerini okuyunuz.

Görülüyor ki, İsmail Çavuş'u kadınlar, genç kızlar şevke getiriyor. Bizdeki efelik ruhu, batıların gövayelik ruhundan kat kat üstün ve daha orijinaldir.

(Devam edecek)

- (1) Kızılıhisar Soma ilçesine bağlı bir köydir. Savastepe'ye hembuduttur. Alış verişinin çoğunu buradan yapar.
- (2) Küsyan, Eğerci, Çiftlikdere Balıkesir köylerindedir.
- (3) Kalbindeki eanın hoşazına kadar geldiğini demek istiyor.
- (4) Kırk kalem topu bir nevi siyah bezdir.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Gıgdem Erdi

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

21059959
THB-II

Haziran 1954

İÇİNDEKİLER:

Milli Danslarımızı Kurtarmalıyız Halil Cemal OĞULTÜRK

Karadenizde Mısır Unundan Yapılan Yemekler . İsmet Z. EYÜBOĞLU

Bir Siltir Kitabı: «Safaklar Dolusu» T. F. A.

Bir Kitlik Destanı Cahit ÖZTELLİ

Kıyafetlerimiz İhsan HİNÇER

HER AY BİR DAİRE
ERENKÖY-ETEMEKENDİ-ASİTİNİNDE
Her 150 Liraya Bir Kur'a Numarası

25

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Semelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kurustur. Yurd dışı semelik abone 2 dolardır.

Adres değiştirler hiçbir sarücrete tş degıld Basılmıyan talep vü lade İHSAN HİNÇER

Adres: Yeşildirek, Sultanmektibi Sokak, No. 17 - İstanbul
Dizgi ve Baskı: EKİCİGİL MATBAASI

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İRSAN HİNÇER

No: 59

HAZİRAN 1954

YIL: 5; CİLT: 3

Millî Danslarımızı Kurtarmalıyız

Yazan: Halil Cemal OĞULTÜRK
Devlet Konservatuarı Millî Danslar Öğretmeni

Bugün memleketimizde millî danslarımız olduğu gibi bırakılmış ve unutulmuş terk edilmiş bir durumdadır. Halen yaşayan bazı şahısların hayatta olmaları ve gayretleriyle danslarımız da yaşamaktadır. İşte, bu şahısların dünyadan göçmeleriyle bazı danslarımız da birlikte yok olabilecektir. Yurt içinde bir çok vilayetleri doluştum. Oralarda türlü acı misalleri gözlerimle gördüm. Öyle ki, iki sene evvel oynanan bir dans, bir şahsın ölmesiyle unutulmuş ve yaşayanlar tarafından da hatırlanamaz olmuştu. Bütün dünyanın millî danslarına karşı gösterdiği sempimi yakın ilgi biliyoruz. Buna rağmen millî danslarımız acaba niçin olduğu gibi bırakılmıştır. Sebeplerini kısaca sıralayalım:

hazinelerimizden biri olan danslarımız, övmelidir. Bu milleti tanıyabilmek, o milletin millî danslarını tetkik etmekle de kabili olabilir. Çünkü:

- a) Millî danslar, bir milletin harsını, âdetlerini ve millî karakterini temsil etmektedir.
- b) Millî danslar, bir milletin bedii zevk ve inceliklerini ifade etmektedir.
- c) Millî danslar, milletlerin tarihi istihalelerini ve milletlerin karşılıklı tarihi münasebetlerinin tetkikini tebarüz ettirmektedir.

Her fırsattan istifade ederek dünya devletlerinin busehadaki faaliyetlerini tetkik ettim. Memleketimizde onlara denk olabilecek çalışmaların nasıl yapılabileceğini aşağıda sıralıyorum:

I — MİLLÎ DANSLARIN ÖĞRETİLMESİ:

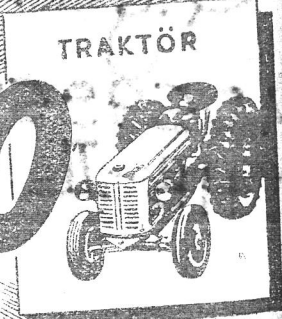
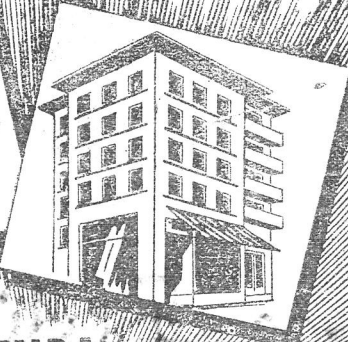
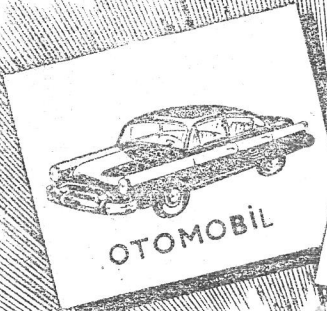
Bu konu üç yoldan işlenmelidir.

- a) Programla öğretim;
- b) Kurslarla öğretim;
- c) Neşriyatla öğretim;
- a) Programla öğretim iki şekilde yapılmalıdır:

1 — Okul içi çalışmalarında, talebelere, öğretmenler vasıtasile öğretmek. Tabiidir ki, bunu yaparken evvelâ öğretmenlerin yetiştirilmesi, kendi millî danslarımız hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak gerektir. Bu da,

- 1 — Millî danslar mevzuuna ele alınıp henüz bir organizasyonun olmaması; (Folklor Enstitüsü gibi);
- 2 — Memleketimizde millî danslara gereken öneme ve önem'in gösterilmemesi;
- 3 — Millî danslar mevzuunda yetişmiş öğretici elemanların olmaması ve bu elemanların yetiştirilmesi mevzuunda da bir harekete geçmemesi;
- 4 — Millî dansların yayılması ve kalkınması için gereken propagandanın yapılmaması.

Biz, bu ilgisizliğe devam ettiğimiz takdirde, çok geçmeden acı hakikatlerle karşı karşıya gelmiş olacağız. Kanaatimce, millî

1954 YILINDA 500.000

LİRALIK İKRAMİYELER

İKRAMİYELİ
GRUP
MEVDUATI
YATIRACAGINIZ PARANIN
2 Mislini
Kazandırır

TÜRK TİCARET BANKASI

HER 150 LİRAYA BİR KURA NÜMARASI

Araştırmalar:

Kandıra'da Halkbilgisi İncelemeleri

Yazan: Muzaffer UYGUNER

Kandıra, Kocaeli'nin idari sınırları içinde, zmit'in 48 Km. kuzeyine düşer. Kasabanın nüfusu, son sayıma göre, 4007 dir.

İlk kuruluşu ve ilk çağlardaki tarihi hakkında bilgimiz yoktur. Bütün bildiğimiz çok eski yıllardanberi insanların oturduğu. Halk arasında yaşayan bir efsaneye göre, Friklerin İstanbul Boğazından geçtikleri ve doğuya doğru Kocaeli Yarımadasında ilerledikleri zaman, kasaba civarında insanlar varmış. Benim duyduğum efsane kısaca şudur: «İstanbul tarafından gelenler, şimdiki kasabanın yakınlarında bir çadır görmüşler. Bu çadırdaki oturan bütün bu havalinin sahi-

memleketimizin her öğretim sistemine göre, öğretmen yetiştiren Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Müzik Bölümleri müfredat programlarına «Millî Danslar» dersini ilâve ederek, yetişen öğretmene gerekli bilgiyi vermekle kabil olur.

2 — Okulların haricinde kalan gençlere, Halk Eğitimi ile ilgilenecek bir teşkilâtın yardımı ve millî danslar mevzuunda yetiştirilen öğretmenler vasıtası ile millî danslarımızı öğretmeliyiz.

b) Kurucularla öğretim de iki şekilde yapılmalıdır:

1 — Halen vilâyetlerde öğretmen olarak çalışan veya bu mevzuda çalışmak isteyenleri senenin müsait ve muayyen bir zamanında kursa çağırarak millî dansları öğretmek.

2 — İllerden kursa çağırılan her şahıstan, tesbit edilecek sayıda kimseye öğrendiği dansları öğretmek vazifesini vermek.

c) Millî dansların broşür veya her dansı ayrı ayrı müziklerle birlikte yazarak tanıtma ve öğretme:

II — ORGANİZASYON VE PROPAGANDA:

Memleket içinde ve dışında yapılması gereken faaliyetler:

1 — Vilâyetlerdeki kültür ocaklarında ve kulüplerde millî dans çalışmalarına yer vermek.

bi imiş. Ondan bir dana derisine bütün bu yerleri almışlar ve yerleşmişler.» İşte, kuruluşu dahi bir halk inancına dayanan bu kasabada halka ait bilgiler üzerinde öğrenip toplayabildiklerimizi burada belirtmek istedik. Bunun için, kendimize göre bir sistem takibettik. Evvelâ, tabiata ve hayvanlara ait inançlar, sonra insan hayatı hakkında toplayabildiklerimizi; üçüncü kısımda da dil ve edebiyat üzerine bildiklerimizi yazacağız.

1 — TABİAT, HAYVANLAR, NEBATLAR ÜZERİNE İNANMALAR:

2 — Millî danslardan ayrılması imkânsız olan kadın; erkek millî kıyafetlerinin bölgelere göre tesbit ve bunların çoğaltılmasını mahallinde temin etmek.

3 — Millî dansları yerlerinde özelliklerini yerlilerinden filme almak ve derlemek.

4 — Millî dans müziklerini yerlerinde özel âletlerle tespit etmek.

5 — Derlenen bu millî raks radyo ile aynen verilirken o muntıkada oynanan millî danslar üzerinde de izahlarda bulunmak.

6 — Millî danslar konusu etrafında turistik broşürler çıkarmak.

7 — Vilâyetlerde yetiştirilen ekipler için, komşu bölgelerle anlaşmak suretile ziyaretler tertiplemek ve kendi danslarını gösterebilmek imkânını temin eylemek.

8 — Memleket içi gruplarından seçilen ekiplerle topluca veya grupları sıraya koyarak yurt dışı gezilerine çıkmak; milletler arası festivallere iştirak ederek Türk millî danslarının özelliklerini dolayısıyla Türk milletini tanıtmayı temin etmek.

9 — Muayyen senelerde memleketimizde dünya devletlerinin iştirakile beynelmil millî danslar seymenesi tertiplemek.

Çok kısa bir şekilde sıraladığımız yukarıdaki çalışmalara ne kadar erken başlayabilirsek, millî danslarımızı, o kadar fazla toplamış ve kalkındırmış oluruz. Aksi halde karşılaşacağımız acı halkat uzak değildir. O vakit ne kadar üzülsük, onların kaybolup gitmesinin önüne geçilmesi imkânsız olacaktır.

RAŞTIRMALARI

A) Tabii olaylar hakkında inanmalar: Mevsimler, gece ve gündüz, aylar ve günler üzerine yayılmış inançlardan Kandıra'da rastlayabildiklerimizi aşağıda sıralıyoruz:

1 — Mevsimler: Halk arasında sene, yaz, kış, bahar ve güzden ayrı olarak şöylece dört mevsime ayrılır: a) Hıdırellez, baharın başlangıcıdır. Nisan ve Mayıs ayları başlangıcıdır. b) Gündönümü, yaz başlangıcıdır. Gündönümünden sonra bütün hububat olgunlaşmağa başlar. Bu, güneşin Seretan burcundan dönüp tekrar Ekvatora yol almağa başladığı zamandır. c) Güz mevsimi, Kasım adile genellemiştir. Bu mevsime Harmansonu da denir. c) Zemheri kışın tam şiddetli olduğu zamandır.

2 — Aylar ve günler: Ayların bazıları özel adlar alırlar: Nisana April, Şubata Gökük denir. Kasım girdiği aya da Kasım denir, şimdi bu ad genellemiştir.

Bazı günler uğursuz sayılır. Meselâ, Cuma günü ekmek yapılmaz; o gün hamurdan at başı kadar hamur eksilmiştir. Salı günü yola çıkmak ve bir işe başlamak doğru değildir. Bira o iş sallanır. Yolda da bir kaza olmak ihtimali vardır.

Bazı günler de uğurludur. Perşembe ve pazartesi günleri uğurlu olduğundan çamaşır bu günlerde yıkanır. Salı günü ölmek de iyidir. Allah, salih kulum salı günü sallana sallana gelir, dermiş. Cuma günü tırnak kesmek, bilhassa cuma vakti, çok iyidir. Zaten cuma vakti başka hiç bir iş yapılmaz.

Perşembeyi Cumaya bağlayan gece mübarek bir gecedir. Bu gece dini kitaplar okunur. Pazartesi Pazartesiye bağlayan geceye İzmîl Gecesi derler ve bu gece de okunur. Bu adın nereden ve ne şekilde geldiğini tesbit edemedim. Belki İzmitin çok eski yıllarda uğradığı zelzele felâketleriyle ilgilidir.

3 — Hıdırellez: Hıdırellez, baharın başlangıcıdır. Bunun için, altı mayıs tarihinde bazı törenler yapılır. Bunlardan biri, kadınların ve genç kızların mâni açmalarıdır. Bu mâni-lerin bir yıllık talihlerini göstereceğine inanırlar. Bir gün önce, akşama yakın, büyükçe bir çömleğe herkes bir şey atar. Bu testi, su dolu olarak bir gül ağacının altına konur. Sabahleyin erkenden kalkılır. Evvelâ bir mâni okunur ve arkasından testiden bir eşya çekilir. Çıkan eşya kiminse, söylenmiş olan mâni onun talihidir.

Bundan başka, bir de soğan yapraklarını koparmak suretile muradlarının olup olmasına bakılır.

Çocuklar, erkenden kalkarak mandıra (dayama) denilen koyun ağıllarına giderek yılın ilk beyaz peynirinden birer parça alırlar. İlk defa, o yılın beyaz peyniri hıdırellez günü yapılır. Eskiden daha büyük törenlerin yapıldığını ve bugün yapılanların birer artık olduğunu sanıyoruz.

Hıdırellez günü kırlara gidilerek eğlenilir. Bu da hıdırelleze bir bahar bayramı özelliği vermektedir.

Bunlardan başka bazı inançlar da vardır: Hıdırellez, Hızır ve İlyas peygamberlerin gökte buluştukları gündür. Hıdırellez gecesi gökte hiç bulut olmaz. Bu gece yapılan her murad kabul olunur. Hububat içinde bulunan fiğ'lerden bir demet alınıp evin ocağına asılır. Bu, sıcaklarla kururken tarladakiler de kururmuş. Bu suretle yabancı otlardan kurtulmuş olur.

B — Ay'a ve yeryüzüne ait inanmalar: Üzerinde yaşadığımız yeryüzü ve geceleri gökyüzünde parlayan ay da insanları bazı düşünelere yönlendirmiştir:

1 — Ay'a ait inanmalar: Ay, insan suretinde yaratılmıştır. O, erkek ve cesurdur. Allah gece ve gündüzü beklemeye iki kardeş yaratmış. Kız olan güneş, gecenin karanlığından korktuğu için gündüzü beklemiş.

Başka bir inanışa göre de ay ihtiyar bir erkektir. Üzerinde görülen lekeler ağız, burun ve kaşlardır. Ay erkek olduğu için ona bakılabilir. Halbuki güneş kızdır, bakılamaz.

Ay tutulması cinlerin, perilerin ayn etrafını sarmalarından başka bir şey değildir. Bundan ötürü, ay tutulunca, cinleri korkutup kaçırmak gayesiyle silâh atılır.

Başka bir inanca göre de ay ondört yaşında bir erkek, güneş on beş yaşında kızdır. Güzeli aya benzetirler ve ay gibi, ay parçası gibi, derler.

Ay'a karşı işlemek günahdır. Yeni ay görüldünce:

Ay gördüm Allah
Âmentübillâh
Bütün günahlarımı
Affeyle Allah

denir ve zengin olmak, uğurlu olmak için altına veya eldeki nişan yüzüğüne bakılır.

Ay toprağa batar ve ay doğması yeni bir

ayın meydana gelmesi demektir.

2 — **Güneş hakkında:** Ay'dan Lahsederken bu husus da açıklanmıştır.

3 — **Yeryüzü hakkında:** Yeryüzü yuvarlak değil, düzdür. Gökyüzü bir çadır gibi onun üstüne gerilmiştir. Çakıldığı uçlar çok uzaktadır. Oraya varmak için büyük denizler aşmak lazımdır.

Ay ve güneş batınca yerin altına girerler ve sabah yeniden yerin altından dolaşarak çıkarlar.

Dünya sarı bir öküzün boynuzu ucunda durmaktadır, başını sallarsa zelzele olur.

Yer yedi katlıdır. Cehennem ve cennet de yerin altındadır.

4 — **Gökyüzü hakkında:** Gökyüzü de yedi kattır. Yıldızlar birer çivi gibi çakılmıştır. Alah bu göklerin üzerindedir. Melekler atlarını koşturduğu zaman gök gürlür. Yağmuru da Alah yağdırır. Gökyüzünde mukaddes ve görülmeyen bir kuş da yaşamaktadır. Gökte başka dünyalar da vardır. Ama onlarda bulunan insanlar ve ağaçlar başaşağı durur.

C — Ateş Hakkında İnanmalar:

Ateş yakmak hususunda hiç bir inanç yok gibidir. Söndürürken de bir şey söylenmez. Yalnız, közler külle gömülerek sönmeye bırakılır. Su ile ocak söndürülmez. Ocak kutsaldır. Ocağın sönsün, ocağın batsın, ocağına inler ağacı dikilsin gibi tâbirler vardır. Ocağa tükürmek iyi sayılmaz. Ocakta bir hayvan gezdiği inancı yoktur.

Ateş kutsal ve büyüeldir. Şarbon hastalığı ateşe yakılarak iyi edilir. Bundan başka köz söndürmek suretile tedavi edilen hastalıklar da vardır.

Ocak her sabah temizlenir ve küller ayatı basmayacak bir yere atılır. Küllerin atıldığı yer muayyendir ki, cinler orada tedbirlidir. Başka yere atılırsa cinlere tesadüf ederek onları yakabilir ve onlar da bir belâ getirebilir.

Sacak (saçayak) lar ocağın iç duvarına asılır. Ocak içinde yan yatırılır. Üzerinde bir şey bulunmayan saçayaklar ateş üzerinde tutulmaz. Güya şeytanlar yemek pişirmiş. Saçayağın ayaklarında kıvılcımlanma olursa kuş, soğuk olacağına inanılır.

Ateş yanarken dil gibi alevler uzarsa, ev sahibinin aleyhinde konuşulmakta olduğuna kanaat getirilir. Ateşin üzerinden atlanmaz.

Sadece, Hıristiyanlardan geçen bir âdet gereğince kızıl yumurta yortusunda (paskalya) bir meydana yakılan eski hasır ve küfe atışı üzerinden atlanırdı. Zamanla bu âdet de unutulmuştur.

Komşulardan, ateş yakmak için, ateş istenebilir. Ancak, dargın olanlara ve akşam ezanından sonra hiç kimseye ateş verilmez. Bir evden kırk gün arka arkaya ateş istenirse, o evin ocağı söner, yani bütün aile son bulur.

Kırlarda, geceleri görülen bazı ateşlere şehit kandili veya şeytan ocağı denir.

Ç — Eve Müteallik İnanmalar:

Ev yapmak için en çok kullanılan malzeme ağaçtır. Kerpiç ve tuğla pek az kullanılır. Hususi olarak işletilen taş ocağı yoktur. Herkes kendi ihtiyacını kendisi karşılar. Keresteyi de kendi tarlasından veya Devlet ormanlarından temin eder. Temel atılırken merasim yapılmaz; fakat temel biraz yükseldikten sonra kurban kesilir. Yapının taşları arasında Kur'an'dan alınan bazı sûreler konur. Çatı çıktıktan sonra tam tepeye bir Türk bayrağı asılır ve akrabalarile komşular hediye getirir. Bu hediyeler çoklukla basmadır. Evler, fazla odalı değildir. Odalardan başka helâ, hayat denilen sofa bulunur. Çok eski evlerde, çandı denilen odalar bulunur. Bunlar kalın tahtaların birbirine kenetlenmesi suretile duvarları yapılan ve ışığı tavandaki küçük bir camdan alan loş odalardır. Bugün pek az evde kalmıştır.

Hiç bir evde mutfak yoktur. Ocak bulunan ve daima oturulan odadaki ocakta yemek de pişirilir. Bu odalarda ocaktan başka dolap ve yüklük denilen yatak dolapları bulunur. Duvarları raflar süsler.

Evlere, sarımsak, eski ayakkabı, mavi boncuk at nalı gibi nazarlıklar asılır. Bazen kaplumbağa yavrularının kabukları da asılır. Kapıların üzerine kuşkonmaz denilen dikenler konur. Bunların altından geçmek uğurlu sayılır.

Evlerin dış yüzleri çok defa tahta kapımadır. Damlar kiremitle örtülüdür. Büyük bir ekseriyetle iki katlı yapılır ve birinci kat ahır olarak kullanılır. İkinci katta oturulur.

D — Hayvanlar ve Nebatler Üzerine:

Leylek dokunulmaz bir kuştur. İlk gelecek leylek sabırsızlığa beklenir. Çünkü getireceği hediye önemlidir. Bu gelenin geçen

Edebiyat ve Tarih:

Bir Kıtık Destanı

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Halk şairlerinin toplumu ve tarihi ilgilendiren konularda yazdıkları manzumelere «destan» adı verilir. Çok zaman bu destanlarda tarih bulunmaz. Belli ve önemli bir konuyu da işaret etmezler. Böyle şiirler karşısında ilgili olayı tesbit etmek zorlaşır. Çok zaman bu gibi destanlar karşısında fazla bir şey söylenemez.

Sayın Halit Bayrı'nın, Yeni Tarih Dünyası'nda yayınladığı destanlar bu konuda baharlı örneklerdir. Şüphesiz bu metinler tarih, edebiyat ve sosyoloji bakımından, ilim adamlarımızın istifadesinden kendilerini uzak tutamayacakları birer vesika mahiyetini haizdirler. Ancak bu gibi metinlerin bolca neşri gerekliktir. Elimde bulunan iki yüz kadar des-

senekinin yavrusu olduğuna inanılır ve hediyesi, anasına yapılan muameleye göre değişir. Leyleklerin Mekkeden geldiği sanılır ve buyruğdan Hacıbaba denir. Leyleklerin, yürüyemeyen çocuklara ayak getireceği ve bu suretle yürüyeceği inancı vardır.

Getirdiği hediyeye göre o yıl için kehanette bulunulur. Kömür yangına, bıçak kaatil olaylarına, ip harbe, kırmızı bez parçası düğüne, başak bolluğa, meyva zenginliğe, çimen murada ermeğe, taş kıtlığa delildir.

Leylek öldürülmez. Onları öldürmek çok günah sayılır.

Yusufoğuk kuşu ise eskiden insanmış. Bir sabah süt sağarken süttten içmiş. Ablası buna kızmış ve kafasına bir kepeç vurmuş. O anda Yusuf kuş olup uçmuş. Ablası pişman olarak ağlamış, bir kuş olmak istemiş ve duası kabul edilerek kuş olmuş; ama kardeşini bir türlü bulamamış. Her yerde «Yu-suf-gel-sü-dü-nü-iç» diye seslenirmiş.

Kedi nankördür. Köpek ise sadık ve muttidir. Düz sarı renkli kedi ile tekir kedi iyi ve uğurludur. Düz siyah kedi tekin değildir. Onlara taş atan fenalık görür, bir yer sakatlanabilir. Bunlar kedi kılığına girmiş perilerdir.

Kedi, gece bir insanla aynı yatakta yatarsa onun ruhunu kapar. Kedi kendini ayaklarla yıkarsa misafir gelecek demektir. Kedi ötünün üstünden atarsa ölü hortlar.

tandan tarihi olayları ilgilendirenleri fırsat buldukça okuyuculara sunmak istiyorum. Bu yazımda, tarihlerin pek kısa olarak kaydedip geçtikleri bir kıtık olayından bahseden «Fırası» adındaki şairin destanını veriyorum.

Geçen yüzyılın sonlarına doğru, 1870-1874 yılları arasında bilhassa Orta Anadoluyu kapsıy kavuran kökçünç bir kıtık olmuştur. Halk bu kıtıkta pek perişan olmuş, acı hâtıraları uzun zaman devam etmiştir. Zamanın halk şairleri bu yitimin olaylarını acı feryatlar halinde zamanımıza kadar getirmişlerdir. Bunlardan adlarını tesbit edebildiğimiz başka saz şairlerinden meselâ, **Konya'nın Matlûbi, Niğde'nin Tabiri, Kayseri'nin Abdi, Konyak Kul Mustafa** gibi âşıkların da destan ve koşmaları vardır.

Bir yazımda bulduğum, **Fırası'nın** aşağıdaki destanı yirmi altı kitadır. Üzerinde «1290 senesi kıtık üzerine destan» kaydı vardır. Şairin bu sırada «**Keskin**» kasabasında bulunduğu açıkça görülmektedir. Ekseriya bu gibi şiirlerde kuru olan nazım, bu destanda yer yer pek içli bir hal alır. Dil çok sade olup şairinin fakir bir halk adamı olduğu, kıtık yıllarının acılarını yakından duyduğu görülmür. Destan şudur:

Sene doksan oldu, kurudu otlar

Savrıldı toprağı, kumlar perişan

Kendini söyleyen nice yiğitler

Kül ufak yetimi kullar perişan (1)

Rahmet yerine her gün yel eser

Ekini olan da yok deydi basar

Fukara hep acından köpük kusar

Eksik-etek olan kullar perişan (2)

Yerin göğün yüzünü duman bürüdü

Çayır çimen yeşil elsin kurudu

Türk, Türkmen göğüp hep Kürtler yürüdü

Göçler elinden yollar perişan.

Zahramın yolunda yoruldu götüğ (3)

Yemedi bahardan, eridi ilik

Semeri sırtında, çürüdü abık (4)

Yarıldı tınağı nallar perişan.

Dağın Hak'tan ederim hazer

Gayri şu Keskin camından bezer

Cümle fıkralar ayrıktı saz (5)

Ağrıdı bileği eller perişan.

Ot bulmaz hayvanlar toprak yalar

Arkasında tüyü kıl gibi solar
Sahibi de vurmuş başına yular
İletirler pazara mallar perişan (6)

Kasaplar hayvanı meydana yular
Çenesinden tutup boynunu bükür
Çalınca bıçağı al kanlar akar
.... sırtından gönler perişan.
Zengin olana olur mu hiç kılık
Fukara olmanın evleri satılık
Reçber olmanın da malları etlik
Sen bilirsin Mevlâm mallar perişan.

Keskinin ilâcı fukara ağlar
Yakıldı siyeci viranlar bağlar (7)
Tütmez bacalar, melûdîler evler
Boş kaldı samanlık, damlar perişan (8).
Halketti dünyayı Cenab-ı Bâri
Bilmeyen kullar hep ektiler dâri
Bitmedi çiçeği, söyündü arı (9)
Boş kaldı peteği, ballar perişan.

Takdirde yazılan hep gelir başa
Keskin düştü böyle ataşa
Simsiyah oldu dağdaki meşe (10)
Döküldü gazeli dallar perişan (11)
Şu cihanda kalmadı aslaca doğru
Sabısta cümle, hep oldular uğru (12)
Zâhirde müşüman kalpleri eğri
Zaif oldu iman, dinler perişan.

Kadir kıymet, büyük küçük bilmez
Camiler kapandı cuma bulunmaz
Cemaat bulursa imam bulunmaz
Daim eder niyazi müminler perişan.
Hiç görülmez oldu dâvalar asıldı (13)
Çift çürülmez oldu, sapan yasıldı (14)
Su bulunmaz oldu, pınar kesildi
Kurudu ayağı, göller perişan (15)

Fukara koyundur, valiler sağar
Halini arzetsen başından sevar
Derdini söylese yanından dövar
Böyle bir müşküldür, halter perişan.
Nice köylerde harman savrulmaz
Nice evlerde hamur yuğrulmaz
Gayri şu Keskin'in belâ doğrulmaz
Eğildi yay gibi beller perişan.

Hansdan otanlar odayı yakmaz
Gelen miskinlerin yüzüne bakmaz
Boğaz tokluğuna hizmetkâr tutmaz
Hizmetkâr tuttuğu gönler perişan.
Cümle insan düştü «Vay nefsim» deydi
Hiç birbirine bakmaz yeğen, dayı
Girince kapıdan dürer sofrayı
Lâl olur söylemez, diller perişan.

Acından cibannın sarardı benzi
Yarıdan şudacağı, tutuldu genzi

Taş çekte çekte karıldı omuzu
Söktüdü kireği, eller perişan.
Çok adam böyle arada sürter
Gittikçe kumtanın bahası artar (16)
Hak, camızı al, ya bizi kurtar
Sen bilirsin Mevlâm, kullar perişan.

Taacüp ederim gördüğüm düşe
Çok adam kurtarır eğerse laşa (17)
Yetiş imlada tez, Derviş Paşa
Mevlâm halkettiği kullar perişan.
Dağlık Keskin, cümlesi göçtü
Eri etek kesik konaga düştü (18)
Görünce hükümet, cümle ağlaştı
Diledilerden altın seller perişan.

Hükümet buna çok gayret etti
Ahalî biçimle mazbata etti
Acından fukara can telef etti
Ne yapsın hükümet kullar perişan.
Ne yaman kadiri oldu Keskin'e
Birbiri ardınca kılık üç sene
Böylece nihayet erdi doksana
Vaktin müşiri, kullar perişan.

Padîşah tahtından gelirse kendi
Söyünmez alafı şu Keskin yandı (19)
Halimizi sen bil padişah efendi
Keskin'de olan kullar perişan.

Firari der devlet versin ilare
Selman, Kanber deyü çekerler dâra (20)
Kak verirse veririm, etmem mudara (21)
Gayri «Hak» diyen kullar perişan.

Bu destanı söyleyen Firari hakkında bilgimiz yok. Başka bir yazmada ondokuzuncu yüzyıl aşıkları yanında onun da üç şiiri var. Bunlar aşk ve tasavvuf edası taşımaktadır. Bir manzumesinin üstündeki «Firari Babakaydına bakılırsa Bektaşî veya hayli yaşlanmış olduğu söylenebilir. Keskin'den sık sık bahsetmesine bakarak Aşık Firari'nin orada olduğu da düşünülebilir.

(1) Külufak: pek küçük. (2) Eksik-etek: kadın. (3) Zahra: zahire, tahıl. Cölük: yük taşıyan at, eşek gibi hayvan. (4) Alık: semer, gül. (5) Ayrik: bir çeşit ot. (6) Mal: dört ayaklı hayvan. (7) Siyeci: bağ duvarı, çit. (8) Dam: Köy evi. (9) Söyündü: söndü, bozuldu. (10) Meşe: orman. (11) Gazel: sararmış yaprak. (12) Sabısta: doğrulukken ayrıldı. Cümle: herkes. Uğru: hırsız. (13) Asıldı: geribırakıldı. (14) Yasıldı: çürüdü, paslandı. (15) Ayak: su menbaı, yolu. (16) Hint: buğday. (17) Kırılmak: ölmek. (18) Konak:hükümetkonagi. (19) Alaf: alev. (20) Selman, Kanber: Hz. Ali'nin kızı. (21) Mudara: minnet.

Bir Hazine Olan:

Millî Kıyafetlerimiz

Yazan: İhsan HINÇER

Anadolu ve Rumeli erkek ve kadın kıyafetlerimiz, öylesine zengin, göz ve gönül doyurucudur ki, yazı ile anlatılmalarına imkân yoktur. Bu sahada ki ilgisizliğimizi anlayan bazı müesseseler ve şahıslar harekete geçmekle Türk Etnografyasına misilsiz hizmette bulunmuşlardır.

Bu hususta takdirle anılacakların başında Kenan Özbek, Refia Övünç ile arkadaşları, Tahsin Öz ve İsmetpaşa Kız Sanat Enstitüsü gelir. Kenan Özbek bizzat yurdumuzun binbir köşesini dolayarak millî kıyafetlerimize ait bir koleksiyon meydana getirmiştir. Refia Övünç ve arkadaşları, Beyoğlu Olgunlaştırma Enstitüsü vasıtası ve millî kıyafetlerimiz yolu ile yaratıcıları modelleri, Paris ve Amerika modalarına üstün kılmişlardır. Tahsin Öz ise, ömrünü harcadığı müzecilik mesleğinin devamınca, tarihi kıyafetlerimizle kumaşlarımızı en ince teferüatına kadar toplamış, Basın, Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü'nün imkânlarıyla nefis bir eser halinde bütün dünyanın gözleri önüne sermiştir.

Halen, Türk Folklor Derneği, muhtelif yerlerden İstanbul'da sergi açmak teklifleri almaktadır. Bu sergilere gönderilecek eserler arasında «Bir genç kızın Çehiz Sandığı» başta geliyor. Bu sandıklar, Türk evinin gardroplarıdır.

«Oyalı yağmaklar, şetari ve kadife mihlama entariler, bürümcek kıvratma gömlek-

KONYA MİLLÎ GELİN KİYAFETİ: MIHLAMA

ler, ince, kalın ve yumuşak yün çoraplar, elcekler, oyalı, mücevherli hotozlar, tertemiz, mis kokulu ışık - şalvar...

Bütün bunlardan başka bu çehizleri çehiz çakıcı kadınlar düğünlerde düğünün ya-

Müzik Folklorumuzdan Üç Türkü

Yazan: Folklorcu Ferruh ARSUNAR

Emrah

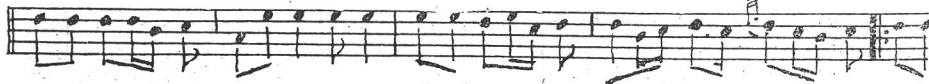
[Kız: Oyun Türküsü]

Ahlaf - Van
1943

[M.M: ♩ = 176]

Giriş
Saz

Tu-tam yere — lin-den tu-tam ci-kamdağ-la — ra... dağ-la-ra. O-lam

bir ya — ra — li bü-l-bül i-nem bağ-la — ra... bağ-la-ra. %.

I — EMRAH KIZ OYUN TÜRKÜSÜ:

Bu türkü, Anadolu'nun bâkir ve zengin folklor kaynaklarından birini teşkil eden Van Gölü (1) çevresinde 1936 ve 1943 yıllarında yaptığım tetkik seyahatleri sırasında derlediğim «Emrah ile Selvihan» hikâyesinden (2) karakteristik bir parçadır.

Hikâye mevzuuna göre: Erciş'in bir köyünde yaşamakta iken Hızır elinden «Aşk Dolusu'nun» (3) için Emrah, sazi ile çalıp söyleyerek Maşukasını (sevgili) bulmak üzere gurbet ellere düşer (4). Dağlar, tepeler, vâdiler aşarak günün birinde Ahlat'a gelir; şeh-

pildiği salonun duvarlarına çakmak ve asmak suretile teşhir ederler. O zaman herkes, gelinin ne kadar hanım kız ve evcimen olduğunu görmek imkânını bulur.

Bu gelenekleri, millî kıyafet ve elişlemelerimizi ihya etmeden yeni kıyafet ve elişlemelerimizi yaratamayız. Onun için bugünkü himmeti, daha genişletmek ve plânlamak zorundayız. Sonra zamanın çok gecikmiş olduğunu farketmemiz ihtimali vardır.

rin kenar yollarından geçerken bir saray (5) bahçesinde rastladığı kızlara hitaben bu türküyü söyler.

12, 16 ve 20 kız ile yapılan bu türkünün cyununda güç sayılabilecek derecede çok çevik hareketler vardır. Tabiat bayramlarında olduğu gibi düğünlerde, kına gecelerindeki topluluklar arasında bulunan gelinlik çağındaki genç kızlar, Demat ile Gel'ni kutlamak üzere bu oyunu bilhassa oynarlar. (Söylendiğine göre, bir zamanlar âdet hükmünde olan bu oyun, son zamanlarda unutulmağa başlamıştır).

Meydanda yapılan bu oyunda âdet üzere: Ergen delikanlılar bir kenarda sıralanarak Def (6) ve Sazlar ile bu havayı çalmağa başlayınca kızlar derhal sahaya çıkıp hep bir ağızdan hem türküyü söylerler, hem de oyuna başlarlar. (Bu tarz ve hareketi yapmak âdettendir). Yalnız kızlar tarafından türküsü söylenerek yapılan bu oyun sona erince sazlar susar. Orada bulunan Davul ve Zurna, diğer bir oyun havası çalmağa başlar; bu se-

fer, yalnız ergen delikanlılar meydana gelip oynamağa başladıkları sırada, kızlar, kenara çekilerek ayakta durup delikanlıları seyredeler ve ritme göre ellerini çırparlar. Bu oyun da bitince yine davul ve zurnanın çaldığı değişik bir havaya göre, kızlar tekrar sahaya gelip delikanlılara katılarak hep birlikte aynı bir oyuna geçerler. Bir müddet devam ettikten sonra oyun sona erer.

(AHLAT'da 93 yaşında Erkizanlı (7) Ali Bab'dan ve hanımı 74 yaşındaki Alanganene ve ahbabı olan 72 yaşındaki Zühre neucden aldığım, birbirine bağlı olarak yapılan üç tarzdan müteessif, bir ile üçüncü oyunu tesbit edebildim. Diğer ikinci oyun unutulmuştur).

OYUN TÜRKÜSÜNÜN SÖZLERİ:

— 1 —
Tutam yar elinden tutam
Çıkam dağlara dağlara
Olam bir yareli bülbül
İnam bağlara bağlara.

— 2 —
Birin bir bin'ni bilmez
Bu dünya kimseye kalmaz.
Yar ismini desem olmaz
Dişer dillere dillere...

— 3 —
Emrah eydür bu günündür
Arşa çıkan tüttünündür
Yâre gidecek günündür
Düşem yollara yollara.

(1) Bu havalideki halk, Cöi demezler. Vandenisî derler. Bu göde 8-10 defa geçen veya yakanan kimsenin saçları ne renkte olursa olsun altın sarısı rengini alır.

(2) Selvihan: Ahlat'ın en zengin esrafından olan Miri Çelebi'nin kızıdır.

(3) Anadolu'daki an'ancere göre Halk sairinin selâhiyetini ve olgunluğunu ifade eder. Sâir demezler. Halk arasında bu sıfat bilinmez. Aşk denir. Falanca Aşk bâdelidir; aşk dolusu iğnştir; hakiki aşk ancak doluyu, gerbeti iğnelerdir. Bundan sonra Hakâşîri olurlar. Bu da, muhakkak Hızır tarafından sunulur. Bilhassa Alevî âşıklarda görülen bu an'anc, sünnî olanlara da son zamanlarda sirâyet etmiş gibidir. Bugün ise eskisi gibi sair yetemediğinden bu gibi âdet ve an'anceler gitgide gâip olmağa yüz tutmuştur. (Âşıklar hakkında, ileride daha geniş bahsedilecektir.)

BİR İZAH
57. SAYIMIZDA ÇIKAN:

- 1 — Kürdün gelini
- 2 — Asya - Makaram

Türküleri, 1947 yılında (Doğu folklor haftası) adı ile Ankarada yapılan ve bir hafta süren folklor müsamesesinde, Folklorcu Ferruh Arsunar tarafından ilk defa Doğulu gençlere öğretilerek ortaya çıkarılmıştır. Mezkûr türküler, aynı zamanda yine müellif tarafından bir Çerkeş türküsü olan:

- 3 — Ha, un ele

Türküsü ilâvesile kıymetli okuyucu olan (Şen Kardeşler)e de 1948 de öğretilmiştir. Ayrıca, bu türküler: Şen Kardeşler ve kıymetli Radyo sanatkârı Ali Can tarafından plâklara okunmuştur.

BU SAYIMIZDA ÇIKAN:

- 1 — Emrah kız oyun,
- 2 — Bülbül oyun,
- 3 — Maro - Osman ağa,

Türküleri, ilk defa olarak Ankara Radyosunda temsil edilecek olan Ferruh Arsunar tarafından yazılan ve müziklenen (Emrah piyesi)ndeki parçalardan üç örnektir.

Bu parçalar da, ilk defa Ankara Radyosunun kıymetli sanatkârlarından Muzaffer Akgün ile Ali Can tarafından mezkûr piyeste söylenecektir.

(1) Aşk dolusu için Aşk, muhakkak olarak gurbet görmesi gerektir.

(2) Bu sahne: Hikâyeye göre, Miri Çelebinin kız Selvihan için Ahlat'ta yaptırdığı sarayın bahçesidir. Emrah, bilmiyerek buraya gelir.

(3) Bu havalide görülen defler diğerlerinden başka olduğu gibi daha da büyüktür. Kuturları 49-75, 80 santim arasında değişen bu deflerin kasnak kısmının iç tarafında 3-10 dizi birbirine geçme ufak madeni halka'lar vardır ki, bu tip deflerin, Saman ayınlarında çalışanlara benzediği görülmektedir.

(7) Vaktile, LAT adında bir hükümdarı merkezi olan Ahlat, o zamanlar yedi büyük mahallelerden ibaretmiş. Şimdi ise harap olan mahallelerin birbirine araları 1,5-3 saat'lik mesafelerle bağlı bi-

Bülbül Türküsü

Erciş - Van
[Kadın: Bülbül oyun havası] 1943

Adeta %

Giriş Saz

Tempo: 10

Türkü.

Ö-ter bü-l- bül yâr yâr..... yâr.....

Sen be-nim-sin..... Şi-rin yâr Töv-be ol-sun se- ve- mem

Gü-lüm sen-den... baş-ka yâr Hey.....

S A Z Sa- rı çiğ- dem mor... me-

nev-şe kır-mı-zı Gül al sün-bü-lüm Bü-l- bül hey

bül- bül can bül- bül kur-ban bül- bül... PP %

f

II - BÜLBÜL TÜRKÜSÜ:

Van ve Erciş taraflarında duyduğumuz çok eski olan bu türkünün de yalnız kızlar arasında kendine mahsus çok güzel ve karakteristik bir oyunu vardır. (Bülbül oyunu) adı her köy halinde oldukları görülmüştür. Eskizan, eski mahalle bugünkü köylerden biridir.

NOT: (5/8) ve (7/8) lik müstakil küçük usullerin birleşmesi meydana gelen bu (12/8) karakteristik oyun ritmi ile söylenen başka türkülere de rastladık. Esasen bu havalide, bilhassa dağlı ve köylerdeki yaşayanlar arasında bu gibi daha bir çok orijinal hareket ve ritmlere rastlamak mümkündür. Sırası geldikçe, daha bir çoklarını vereceğimiz gibi şimdilik, ancak bir örneği burada vererek -Millî oyunlarımızın- ritm hususiyetlerini belirtmek istedik. (Türk ritimlerinden ileride daha şumullü olarak bahsedeceğiz).

Yukarıdaki notada: Yarım batuta çizgileri, ritm cümlesinin yarısını belirtir.

verilen bu oyun ve türküyü bu havalinde çok rastlanan (10/8) ritim ile terennüm edilerek oynanır.

Hissi hareketlerle ve biraz da temsili olarak yapılan bu oyunda bir kız (Bülbül) ve biri de (Gül) rolünü alırlar. Bunların etrafında 6 - 8 kız da, ritme göre gevik veya mutedil olarak tipik hareketlerle oynarlar.

(Genç kızlara mahsus olan bu oyun ve türküsü 1943 yılında Van'da 68 yaşında olan Necibe Ereğ'den ve Erciş'te 62 yaşında Aşık Davut Telli'den tespit edilmiştir.)

BÜLBÜL TÜRKÜSÜNÜN SÖZLERİ

- 1 -

Öter bülbül yâr, yâr, yâr
Sen benimsin şirin yâr
Tövbe olsun sevemem
Gülüm senden başka yâr hey...

Bağlantı:

ARAŞTIRMALARI

Sarı çiğdem; mor menekşe
Kırmızı gül, al sünbülüm
Bülbül hey, bülbül can
Bülbül kurban bülbül.

- 2 -

Öter bülbül yâr, yâr, yâr
Birbirini saran yâr
Aşık bülbül güllü yâr
Dolanır dağları yâr hey...

Bağlantı:

- 3 -

Öter bülbül yâr, yâr, yâr
Har içinde kalmış yâr
Bülbül ezel aşiktir
Koşar güle yâr yâr hey...

Bağlantı:

III - MARO veya OSMANAĞA TÜRKÜSÜ:
Bayburt ve Gümüşane taraflarında rastlayarak derlediğimiz bu türkünün; Yalnız kadın veya Erkekler arasında olduğu gibi ayrıca, Kadın ve Erkek bir arada olmak üzere kendine mahsus çok güzel bir de oyunu vardır.

8 - 16 veya daha fazla bir mevcutla toplu olarak oynanan bu oyun, Doğu ellerimizin karakteristik olan (10/8) ritmi ile yapılır;

gayet canlı ve hareketli figürleri vardır.

Bu havalide bir Aşiret Beği olan (Osman Ağa) üzerine çıkarılan bu oyun, halk tarafından çok sevilir.

MARO OYUN TÜRKÜSÜNÜN SÖZLERİ

- 1 -

Dereye indim, dere derindir,
Gölgeye girdim gölge serindir
Ağlama Marom Mevlâ Kerimdir.

Bağlantı:

Ah Maro Maro can Maro
O kara gözler can yakar Maro
Alıdır Maro, pulludur Maro
Osman ağanın harcıdır Maro.

- 2 -

Dereye indim daş bulamadım
Altın yüzüğe kaş bulamadım
Maroya göre eş bulamadım

Bağlantı:

- 3 -

Derenin suyu akar bulank
Marom seviyor içinden (yürekten) yanık
Elbet geçer bu kara sevdalık

Bağlantı:

- 4 -

Derenin daşı ne kara kaşı

Maro türküsü

Bayburt-Gümüşane
1930 - 1936

[Osman ağa türküsü]

Adeta %

Giriş Saz

1- De-re-ye in-dim de-re de-ren-dir De-re-ye in-
2- Ağ-la-ma Ma-rom Mer-la-ke-rim-dir Ağ-la-ma Ma-

dim de-re de-rin-dir Göl-ge-ye gir-dim Göl-ge-se-rin-
rom Mer-la-ke-rim-dir Ah Ma-ro Ma-ro Mo-ro can Ma-
Al-lı-dir Ma-ro Pul-lu-dur Ma-

dir Göl-ge-ye gir-dim Göl-ge-se-rin-dir
ro O-ka-ra göz-ler Can-ya-kar-ma-ro
ro Os-man a-ğa-u-n har-cı-dir Ma-ro

x -En sonda, bağlantının son mısralı olan:
"Osman ağanın harcıdır Maro" tekrarlanır.

Büyük FOLKLOR Anketimiz

Anketi Tertip Edenler:
İhsan HINCER - Mehmet GÖKALP

Doçent Dr. Cahit Tanyol'un Cevapları

S U A L L E R :

- 1 - Folklor mefhumundan ne anlıyorsunuz; tarifini yapar mısınız?
- 2 - T. Santyves, 1930 da neşrettiği «Manuel de Folklore» adlı eserinde: «Folklor, medeni bir millette Halk Düşüncesinin etüdüdür.» diyor, bu ifadeyi yerinde buluyor musunuz?
- 3 - A. Van Cennep bir eserinde: «Sosyoloji, kelimenin tam mânasile folklorun bölümünden biridir» (?) dediğine göre, siz ne düşünüyorsunuz?
- 4 - Türkiye'de folklor çalışmalarında nasıl bir metod kullanılmaktadır? Köy monografileri nasıl hazırlanmalıdır?
- 5 - Bir «MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ» nün kurulması lüzumlu mudur, bu hususta devlete ne gibi bir mükellefiyet düşer?
- 6 - Türk Folkloru'nu halka ve harice tanıtmak için neler yapılmalıdır? (Radyo, neşriyat, sergi, tuncen hangilerini tercih edersiniz, niçin?)
- 7 - Sanatkar, Edip ve şairlerimiz, Türk Folklorundan nasıl faydalanabilirler? Halk şiirleri, destanları, hikâyeleri, türkü ve ağıtlarıyla bir milli destan meydana getirilebilir mi, nasıl?
- 8 - Halk şairlerinin eserleri (koşma, hikâye, türkü....) folklorik midir?
- 9 - Folklor, tedsirata girmesi midir? Hangi derslerle birlikte okutulmasını münasip görüyorsunuz?
- 10 - Devlet yardımı olmadan folklor çalışmalarının muvaffak olacağına inanıyor musunuz? Devlet yardımı şart ise, bu husustaki vazife hangi Bakanlığa düşer?
- 11 - Folklorlara dair şahsî hatıralarınız, eski ve yeni eserleriniz, çalışmasını takdir ettiğiniz folklorcularımız kimlerdir?
- 12 - Anketimiz dışında kalan folklor sorularına dair düşünceleriniz?

C: 1 — Folklor, kelime mânasile Halkbilgisi demektir. Bir cemiyetin her türlü müsterek kıymetleri onun çerçevesi içine girer. Fakat bu tarif örf ve âdetler için de söylenebilir. Yalnız örf ve âdetler folklor nazaran daha sosyal karaktertedirler. Folklorlarda ise, estetik faaliyet ön plânda yer alır. Onu, tam nazik bir tarife bağlamak güçtür. Çünkü folklor malzemesi, ona bakış tarzımıza göre çeşitli bilim dallarını ilgilendirir.

Bir etnolog, bir sosyolog, folklorlara başka başka zaviyelerden bakar. Fakat folklorcu onlar gibi malzemelerden bir takım ahkâmlar çıkarmak yolunu tutmaz. O, kelimenin tam

Durmadan akar gözümün yaşı
Maroya dersin güzeller başı

Bağlantı

— 5 —

Derin derece köprü kurmuşlar
Köprü üstünde kızlar durmuşlar
Maroyu candan gece vurmuşlar.

Bağlantı

mânası ile bir araştırmacıdır. Fakat folklorcunun sosyolog ve etnologdan ayrı bir hususiyeti vardır.

O da «aşk» tır. Folklor ve bilhassa bunlar arasında sanat mahsulleri ya sevilir veya sevilmez. Sevenler bir nevi «folklor hastalığına» tutulmuş demektir. Bu folklor malzemesinin, objektif ilmi şuur kadar milli şuurumuzza da hitap ettiğinin bir delilidir.

Folklor, bizi, insanı ve insanın kıymetlerini sevmeye götürür. Onu içten duymadan halkı ne sevmeye, ne de anlamağa imkân vardır. Toplum şuru biraz da folklor şuru demektir. Vatan mefhumu folklor mefhumunda mücerret bir mefhum olmaktan çıkar. Gereğ milliyet ve gerekse toprak şuru bize bir takım inançların, kanaatlerin içinden seslenir. Bu iki esaslı mefhum rasyonel esaslara dayanmaz. Vatan ve millet mefhumu inanan ve sevilen şeydir; aydınlar zümresinin mücerred teklifleri değildir. Milli şuur folklorun telkininden uzak kaldığı nisbette içtimai realitede tesirli bir rol oynayamaz.

ARASTIRMALARI

Bundan başka folklorun bir yapıcı tarafı daha vardır. O da kendine has bir kültür yaratmanın şartlarından biri olmasıdır. Her kültürün kendine has bir özelliği, bir rengi vardır. Bunun meydana gelmesinde en önemli rolü folklor oynar. Hususiyile sanatın bütün geçilleri için bir kaynak ve mayadır. Yalnız burada musiki ve şiir sahasında bizde yanlış anlaşılmuş bir noktaya dokunmak isterim:

Birçok sanatkarlar milli sanatı (halk deyişlerini taklid) sanmaktadırlar. Bu, adı üzerinde sadece bir (taklid) dir. Folklorun rolü, gerek musikide ve gerekse sanatkâra milli benliğini idrak terbiyesi vermektir; ondan ötesi kendi kabiliyet ve istidatına terkedilmiştir.

2 — (Halk düşüncesi) nin değil, (Halk duygu ve düşüncesinin) bir etüdüdür. Çünkü folklor, yukardaki izahımızdan anlaşılacağı üzere, düşünceden çok kanaatlere, inançlara ve duygulara hitap etmektedir. O kuru bir fikir, malzemesi değildir. Bununla beraber halkın dünya görüşü ve hâdiseleri izah tarzı inançlara dayanan bir düşünce sistemini de verir. Bu bakımdan folklor halkın düşünce tarzını da aksettirir.

C: 3. — Bir mânaya göre doğrudur. Fakat bunu sosyolojinin ancak dallarından biri ile ilgili olmak bakımından kabul etmek lâzım. Çünkü sosyoloji sadece folklor mahsullerini kendisine araştırma konusu yapmaktayken, bütün aktüel kültür problemlerini de içine alır. Bize göre sosyoloji folklorun değil, folklor sosyolojinin bir dalını teşkil eder.

C: 3. — Bizde folklor araştırmaları umumiyetle meraklıların sevgisine dayanmaktadır.

Folklorun ilmi bir gözle tetkik edilmesi için sosyoloji ve etnolojinin metotlarından faydalanılması lazımdır. Bununla beraber folklor meraklılarının dağınık ve unutulmaya mahkûm malzemeyi toplamaktaki gayretleri şükranla anılmaya değer. Metodsuz folklor araştırmasının malzeme bakımından kıymetli büyükse de yine bir takım eksiklikleri ihtiva etmesi mümkündür. Çünkü o, kendi hususi zevkine göre bir araştırma yapar; çeşitli folklor mahsüllerinin birbiriyle münasebetini düşünmez. Bu yüzden bazan çok önemli olan folklor mahsüllerini ihmal edebilir.

C: 5. — Böyle bir enstitü hayatı ve milli bir ehemmiyeti haizdir. Memleketimizde bir

Doç. Dr. Cahit Tanyol

folklor seferberliği açılmadan birçok milli değerlerimizin nazari ve şematik esaslara dayanağına kaniim.

C: 6. — Radyolar, şüphesiz ki en mühim yayın vasıtasıdır. Folklor sergileri ve folklor festivalleri çocuklarımıza böyle bir sevgi aşılamakta önemli rol oynayabilir. Nitekim, daha evvelki devirlerde folklor mahsüllerine karşı aydınlarımızın takındığı küçümser tavır, bugün oitadan kalkmıştır. Herkes onu hemen hemen sevmekte ittifak etmektedir.

C: 7. — (Bu soruların cevabı, birinci sorunun cevabında mündemiçtir.)

C: 8. — Folklorun tâa kendisidir... Fakat bazan sanat mahsüllerinin yukardan aşağı yayılması suretile folklor malzemesi içinde yer aldığı da görülmektedir. Esasen her sanat eseri ilk bakışta bir şahıs tarafından yazılmıştır, sonradan her nesilden nesile intikal ederek anonim bir karakter kazanmıştır. Bazen bunun aksi de vakidir. Yani halk mahsulleri muayyen isimlerin etrafında toplanır. (Nasreddin Hoca gibi.) Hatta Karacaoglan'a izafe edilmiş bütün şiirlerin ona ait olduğunu dair elimizde bir delil yoktur. İster sahibi belli bir sanat eseri olsun, isterse hakiki sebebi belli olmayan ve fakat bazı isimlere izafe edilen eserler olsun, halkın kıymetleri arasında intikal eden her mahsul folklor karakteri-

Doğu Karadeniz'de:

Mısır Unundan Yapılan Yemekler (Kuymak)

Açılış halkın sofrası, gelsin Tanrının verdikleri bakalım.

İşte karşımızda sofraya açılmış, üzerinde içi dolu kaplar sıralanmış, bakalım nedirler?

Sofranın kıyısına çömelince önümüzde duran kapların birinde yoğurt, birinde kuymak denen halk kokulu yemeklerin olduğunu görüyoruz. Yedik, çok şükür karnımız doydum amma bizi bir düşüncedir aldı; Acaba kuymak denen nesne nasıl yapılır?

Gele bakalım Fadime bacı, anlat şu yemeğin nasıl yapıldığını.

Fadime Bacı utana, utana gelip dizlerini üstüne oturarak anlatıyor:

— Bizim «kuymak» dediğimiz yemeğe is-

rini haizdir.

C: 9. — Folklor, edebiyat ve sosyoloji ve hatta musiki tedrisatı içinde yer alabilir.

Tecrübi sosyoloji, folklor araştırmaları için bir metod vazifesi görebilir. Folklor araştırmaları, tecrübi sosyolojinin metodlarından faydalanabilir.

C: 10. — Hayır. Devlet yardımı şarttır. Maarif Vekâleti bu işe sahip çıkmalıdır.

C: 11. — Birkaç seneden beri güney-doğu Türkmenleri arasında, örf ve âdet araştırmaları yapmaktayım. Barak aşiretlerinin şifahi tarih ve destanlarını ve düğün âdetlerini Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi'nde neşretmiş bulunuyorum. (Sayı: 7 - 1954). Bu aşiretleri manzum tarihlerle tarihî vesikaları karşılaştıran bir etüdüm yakında gene Sosyoloji Dergisinde yayınlanacaktır. (Sayı: 8 de Barak'larda Din ve Ahlak ve yine güney-doğu Türkmenlerinde adı çok geçen «Boz Geyikli Dede» ye ait bir etüdüm -Sosyoloji Dergisinde- çıkmış bulunuyor).

Tanıdığım folklorcular arasında Eflâk Cem Güney, M. Halit Bayrı, Yusuf Ziya Demirci, Hamit Zübeyr Koşay, Sadi Yaver Ataman, Muzaffer Sarısozen, Mahmut Rağıp Gazimihal, İhsan Hınçer, Cahit Öztelli, Ali Rıza Yalçın vardır.

Şahsi hâtıralarım çok... Bende folklor merakı 13 - 14 yaşından itibaren başlar. Bu çağlarımda Baraklardan şiir toplamağa girdim.

Yazan: İsmet Zeki EYUBOĞLU

tanbullular «kaçamak» derler.

Bunun biz çeşidini biliriz. Süt kuymağı, peynir kuymağı, minci kuymağı, ısırgan kuymağı, fırın mısırı kuymağı.

Nasıl yapıldıklarına gelince onları da birer birer anlatayım. Süt kuymağı: Tavaya su yerine süt konup kaynatılır, tuzu atılır, üzerine yarı katı, yarı sulu denecek duruma gelinceye kadar mısır unu ekilir, mısır unu yerine buğday unu da konur amma iyi olmaz. Un ekilirken kaşıkla iyice karıştırılır, sonra pişmeğe bırakılır, bir müddet piştikten sonra ocaktan alınıp azıcık soğutulup yenir.

Peynir kuymağı: Su kaynatılınca kaba mısır unu ekilir ve karıştırılır, iyice piştikten sonra aşağı alınıp içine pişmemiş sığır peyniri doğranır, bir kaç dakika öyle durduktan sonra kaşıkla yeniden karıştırılır, peynir tellenir, öyle tellenir ki bütün yemek kaşıkla pişirildiği kaptan yukarı kaldırılınca yemek kaşıktan sarkar. Buna telli peynir kuymağı denir.

Isırgan kuymağı: Saydığımız yemeklerde olduğu gibidir. Yalnız su taze ısırgan yaprakları ile birlikte iyice pişirilip üzerine nane oğuru, mısır unu ekilir.

Minci kuymağı: Yapılışı peynir kuymağı gibidir. Yalnız peynir yerine içine minci konur. Minci peyniri alınan südü yeşil renkteki suyunun kaynatılıp üzerine ekşi mayadan (cucuk) dökmekle elde edilen toz peynirdir. Buna çökelek te denir.

Fırın mısırı kuymağı: Fırında kavrulmuş mısırın unundan yapılır, içine peynir konmaz. Yalnız öteki kuymaklarda olduğu gibi yağ ve tuz konur. Bu yemeklerin tadına gelince: onu da yenen yerin hava ve suyunu bırakmak yerinde olur. Ben hepsine bayılırım.

Fakat Fadime Bacıyı bununla bırakmak olmaz. Bir kaç çeşit yemek daha öğrenelim. O anlatmaya devam ediyor:

Bizim bir de yalnız yağdan, kaymaktan yapılan yemeklerimiz vardır. Onlara da kaz kaldıran, hoşmeri denir.

Kaz kaldıran: Kaba suyurine bolca yağ konur. Eriyince içine peynir dilinir. Pek az su katılır, tuz atılır, üzerine un ekilir -mısır

Deynek ve Pehlivanlık Üzerine:

Balıkesir Yöresi Karakeçili Sohbetleri

Yazan: Osman SAYGI

Savaştepe İlköğretmen Okulunda Öğretmen

3 — KOCAGÖZ VE «NESLİ» MENKİBESİ:

Balıkesir-İvrindi İlçesine bağlı «Çukuroba» köyünden İsmail Bey düğününe bütün ciğer deynekçileri davet ediyor. Bir davetiye de Kocagöz'e gönderiyor. Kocagöz o civarda atçılıkla şöret bulmuş birisidir. Karısının ismi de «Nesli»dir. Kendisinin cop ve ciritteki şöret-i kadar karısının da güzelliği dillere destan olmuştur. Güya Nesli «Boğazının altından siyah üzümü yutarken üzümün görüldüğü söyleniyor.» O kadar beyaz, seffaf yaprak gibi bir teni varmış. Muhasımları deynek oyununda Kocagöz'ü öldürüp güzel karısını elinden almayı tasarlıyorlar.

Kocagöz Çukuroba'lı İsmail Beyin davetiyesini kabul ediyor. Karısı «Nesli»yi de yanına alıyor. Düğüne giderken karısına Karakeçili deynekçilerin kendisine hasım olduğunu bahsediyor. Nesli'ye şu şartları koşuyor: — Düğüne vardığımız zaman çalgı köroğlulu havasını vurup da herkes atının kolunu sıkarken Nesli seni göreyim bir defa benim yanından geçeceksin seni göreceğim. İkincisi:

— Bir de deynek yerine varıp da deynekçiler ikiye bölündükten sonra kadınların içinden göğsünü açıp bana göstereceksin. Ondan sonra korkma. Evvel Allah beni deynek-

unu pişmeğe bırakılır. Piştikçe devamlı olarak kaşıkla karıştırılır. Piştikçe yağın yüzeye çekip gölleştigi görülür. Sonra kıyıya alınıp birazcik soğuyunca yenir. Dumani çıkmadığı için ona dumansız kuymak da denir.

Hoşmeri: Su yerine bunun da pişirileceği kaba sulu kaymak konur. -Bu su katılmış kaymak demek değildir. Akıcı olan kaymaktır. Akıcı olmayan kaymak hamur gibi katıdır. iyice kaynatılır, üzerine mısır unu ekilir. Pişince kıyıya çekilip, yenir. Kaba üstünde yağ iyice göl haline alır. Bunun da buğusu yoktur. Onun için adamı soğumuş diye aldatabilir.

Oldu olacak biraz da mısır unundan yapılan başka yemeklerden söz edelim:

Trima: Kelime rumcadır. Üçlü mânasına

leri ile öldürmeye kastedenleri gökten uçan kuşlar gibi teker teker yere düşürürüm. Diyor ve meydana dalıyor.

Hakikaten muhasımlarını saf harici kılıyor. Güzel Nesli de karşısında, Kocagöz İsmail Beyden ödülünü alarak köyüne dönüyor. Hasımları hiç bir şey yapamıyorlar.

Türklerde at ve avrat boş değildir. Bir de silah. Her üçü de namus demektir. En güzel aşk Türklerdeki aşktır. Mertlik ve kahramanlık aşkı.

4. — KARA MAHMUT ve AKKOCALI ALİ PEHLİVAN MENKİBESİ:

Kara Mahmut Balıkesir--Kayapa bucağına bağlı «Yoicunlar» köyündendir. Ali Pehlivan ise Sama'nın «Akkocalı» köyündendir. Doğum tarihlerini bilemiyoruz. Bir önceki asırda yaşadıkları hâtıralarından bellidir. Kara Mahmut Karakeçili Türkmen aşiretindedir. Bunlar zamanının namli pehlivanlarıdır. Vaktiyle bütün köyleri ilçeleri dolandıktan sonra Şamşerife kadar gürüş yapıp gitmişler. Tıpkı eski halk şairleri gibi. Kara Mahmut kışbetinin kıçına ayına diktiyor(1). Ve hükümet konağının önüne asıyor. Her iki arkadaş köylerine namağlup olarak dönüş yapıyorlar. Soma' ya gelince helâllaşıp bir birlerinden ayrılıyorlar.

Akkocalı Ali Pehlivan evine geldiğinde,

gelir. Yemeğe bu adın verilmesine sebep su, un ve tuz gibi üç unsurdan yapılması olsa gerek. Suya mısır unu ve yetecek kadar tuz konup iyice pişirilir. Bu bizim «herle» dediğimiz çorbamsı nemeye benzer.

Bunun tıpkısı olan bir de «sulu trima» vardır. Çok fakir köylülerin yemeğidir.

Un lâpası: Mısır unundan yapılır. Pişirilken içine yağ konmaz. Pişip katılaştıktan sonra sofraya konunca yemeğin ortasında bir çukur açılıp içine yağ konur. Her kaşık atışta kaşığın ucu yağa sürülerek yenir. Çok defa ayrılan ve yoğurtla yenir.

Yarma lâpası: Mısır taneleri mercimek kalınlığında öğütülür, suda pişirilir, yenirken üzerine yağ konur, veyahutta yoğurt, ayrılan gibi nesnelere yenir.

Balyalı Hacı Eyüp Ağa isminde bir zattan düğün davetiyesi alıyor. Ferdası gün düğün gidimi olduğunu öğreniyor. Genç karısı bu habere üzülerek:

— Sen evden gideli üç ay oluyor. Üç aydan beri ben sana hasretim. Bu gece bana yakın olacaksın, Diye teklifte bulunuyor. Ali Pehlivan bin bir türlü ısrarla bu işi geriye bırakıyor (2).

Ertesi günü ailesini yanına alarak Balyalı Hacı Eyüp Ağanın düğününe gidiyorlar. Yolcunırlı Kara Mahmut da düğün davetlisi olarak oradadır. Kazanlar kaymıyor. Yemekler pişiyor. Üç gün kara güreş devam ediyor. Bu namılı güreşe İstanbul'dan Sultan Hamit'in adamları da geliyor (3). Başa bir «tülü maya» yani deve koyuyorlar. Kara Mahmutla Ali Pehlivan meydandadır. «Cazgır (4)» ahaliye şöyle haykırır:

— Anadolu'da doğdu, İstanbul'da büyüdü, analar mı doğurdu Kara Mahmut gibi yiğidi. Hünkâr pehlivanın emme nefsin ile boğazını gözünü kör olsun» deyip ağlamıştır (5).

Güreş tam yirmi dört saat devam ediyor. Meşaleler yanıyor, bir türlü yenilemiyorlar. Hakem heyeti düğün sahibi Balyalı Hacı Eyüp ağayı çağırıyor:

— Bu pehlivanları bin anada bir ana doğurur. Bu devenin yanına bir deve daha ilâve et bunları ayıracağız, diyorlar. Düğün sahibi emirlerini yerine getiriyor. Pehlivanları ayırıyorlar.

Akkocalı Ali Pehlivanın karısı:

— Ulen ey ağzına tükürdüğüm herif, bu pehlivanı yenemedin gittide beni buralara neye getirdin, Der. Ali Pehlivan da karısına:

Şafaklar Dolusu

Mehmet Gökçalp, halk şiirinin ruhu ile yugurarak meydana getirdiği şiirlerini «Şafaklar Dolusu»nda toplamıştır. Bilhassa memleket sevgisine en içli, mısralarla geniş bir yer ayırmıştır.

Değerli bir folklorcu olan genç şair arkadaşımızı hararetle tebrik eder, «Şafaklar Dolusu»nu okurlarımıza tavsiye ederiz.

Eser 32 sayfa, 50 kuruştur. Dergimize 50 kuruşluk pul yelhyanihara gönderilir. Ayrıca iskonto lu toplu siparişler kabul edilir.

— Ulen ey avrat! Gök kubbenin altında yalnız karadeden bu yürüğe dayahıyor. Derken kendini de methetmiş oluyor.

Görülüyor ki Türklerde, at avrat, silah hepsi müşterek vasıflardadır.

(1) Kışbetin kiema ayna dikirme meydan demektir.

(2) Görülüyor ki eski pehlivanlarımız cinsi perhizlerle de meşhurdurlar. San'at ve şöhret duyguları bünyevî hazların üstündedir.

(3) Sultan Aziz olsa gerektir. Çünkü Sultan Hamit güreşi sevmezdi.

(4) Cazgır pehlivanları metheden, tamtan adam demektir.

(5) Görülüyor ki Kara Mahmut Saraya mahsus namılı güreşçilerimizdir. Cazgır çok sevdiği pehlivanı kusurlarından ötürü yenileceğinden korkarak dayanamıyor ağlıyor.

(6) Bu mekâbler Savaştepe'nin Çiftlikdere köyünden Karakeçili Ahmet Ersoy'dan dinlenilmiştir.

Senelik abonesi
300, altı aylık
aboneli 150
kuruştur.
Yurd dışı senelik
abone 2 dolardır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Adres deđiştirme-
ler hiçbir şart ve
ücrete tâbi
değildir
Basılmayan yazılar
talep vukuunda
lade edilir.

Adres: Yeşildirek, Sultanmektâbi Sokak, No. 17 - İstanbul

Dizgi ve Baskı: ERİCİL MATBAASI

T.C. ZİRAAT BANKASI

YURT İÇİNDE 460 ŞUBE VE AJANSI DÜNYANIN HER TARAFIN
DAKI MUHABİRLERİYLE SAYIN MÜŞTERİLERİNİN
EMRİNDEDİR.

VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI
1954 İKRAMİYE YEKÜNÜ :

1.500.000 liradır

BU ZENGİN PLANDA

Evler, Apartman daireleri, Traktörler ve ayrıca dolgun para
ikramiyeleri bulunmaktadır.
İştirak şartlarını Şube ve Ajanslarımızdan öğrenebilirsiniz.

BİR KADEH

redede ve gerekse Amerika-
ları'nı seyretmek için büyük
dır. Millî Danslarımıza karşı du-
yı tebarüz ettiren ve «VATAN» Ga-
13.6.1954 tarihli sayısında çıkan bir y-
da bu nüshamızda naklediyoruz.

Halk Oyunları Müsabakası'nın izahlı ta-
limatnamesini aşağıya ahyoruz. Bunda bazı
teknik hatâlar vardır. Fakat düzeltileceği ve

TRMUT...